

Janna Rannikko

KOKEMUKSIA KEHITYSVAMMAISTEN VUOROVAIKUTUKSEN JA KOMMUNIKAATION TUKEMISEN HAASTEISTA

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2022

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Janna Rannikko
Työn nimi	Kokemuksia kehitysvammaisten vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukemisen haasteista
Toimeksiantaja	Helsingin Diakonissalaitos
Vuosi	2022
Sivut	52 sivua, joista liitteitä 14 sivua
Työn ohjaaja(t)	Marko Raitanen, Miia Seppänen

TIIVISTELMÄ

Oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oman elämänsä vaikuttajana ovat tärkeitä tekijöitä, jotka tekevät elämästä arvokkaan ja yksilöllisen. Kehitysvamma-alalla työskentelevät voivat kohdata työssään tilanteita, joissa asiakkaana on vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää käyttävä asiakas. On tärkeää, että kehitysvammaisten kanssa työskentelevillä on tietotaitoa, jonka avulla voidaan taata myös vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää käyttävälle asiakkaalle hyvä ja vastavuoroinen vuorovaikutustilanne.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa Rinnekodin työntekijöiden haastaviksi kokemista vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteista kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Samalla kerättiin myös tietoa siitä, millaisia toiveita Rinnekodin työntekijöillä on vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimin toiminnalle ja sen tarjoamalle tuelle. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota Rinnekoti voi hyödyntää tukitiimin toiminnassa.

Tutkimus tehtiin sähköisillä kyselylomakkeilla, joihin vastasivat halukkaat kehitysvamma-alan ammattilaiset Rinnekodin eri toimipisteistä. Kyselystä saatua aineistoa käsiteltiin perusanalyysin keinoin eli tarkastelemalla suoria ja suhteellisia jakaumia sekä laskemalla keskiarvoja.

Tutkimustuloksista nousi esiin, kuinka kehitysvamma-alan ammattilaiset näkevät vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteiden sujumisen tärkeäksi tekijäksi väkivaltatilanteiden ehkäisyssä ja asiakkaan osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemisessa. Kehitysvamma-alan työntekijät pitävät arvokkaana osana työtään kommunikaation ja vuorovaikutuksen mahdollistamisen ja kehittämisen. Tukitiimiltä toivottiin erityisesti koulutusta tukiviittomiin, erilaisia kommunikaatiota tukevia verkkokursseja sekä yksikkökohtaista tukea haastaviin tilanteisiin.

Toimeksiantajana toimii yli 150-vuotias Helsingin Diakonissalaitos, jonka säätiöön sosiaali- ja terveystalvueluita tarjoava Rinnekoti kuuluu.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, vuorovaikutus, kommunikaatio, vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät, osallisuus

Degree	Bachelor of Social Services
Author (authors)	Janna Rannikko
Thesis title	The experiences of the challenges in supporting the interaction and communication of people with intellectual disabilities
Commissioned by	Helsinki Deaconess Foundation
Time	2022
Pages	52 pages, 14 pages of appendices
Supervisor	Marko Raitanen, Miia Seppänen

ABSTRACT

The right to be understood and heard as an influencer of one's own life is an important factor that makes life valuable and individual. Those working in the field of developmental disabilities may encounter situations in their work where the customer is someone who uses an alternative method of communication (AAC methods). It is important that those who work with intellectually disabled people have knowledge which can be used to guarantee a good and reciprocal interaction situation for the customer who uses an alternative communication method.

The purpose of the thesis was to collect information about the interaction and communication situations that Rinnekoti employees find challenging with clients with developmental disabilities. At the same time, information was also collected on what kind of wishes the employees have for the interaction and communication support team. The goal was to produce information that Rinnekoti can use in the operations of the support team. Rinnekoti is an operator in private disability services.

The research was conducted using an electronic questionnaire answered by intellectual disability professionals from different Rinnekoti offices. The data obtained from the survey was processed using the means of basic analysis, i.e. by looking at direct and relative distributions and calculating averages.

The research results revealed how professionals in the intellectual disability field saw interaction and communication situations as a crucial factor in preventing violent situations and supporting the clients' participation and self-determination. Employees in the field of developmental disabilities consider enabling and developing communication and interaction to be a valuable part of their work. The support team especially wanted training on sign supported speech, various online courses that support communication, and unit-specific support for challenging situations.

The commissioner of the thesis is Helsinki Deaconess Institute which offers social and health services.

Keywords: intellectually disabled, interaction, communication, augmentative and alternative communication, participation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	RINNEKOTI	6
3	KEHITYSVAMMAISUUS.....	6
3.1	Kehitysvammaisuuden asteet	8
3.2	Kehitysvammaisuuden luokittelu ja liitännäisdiagnoosit	9
4	KOMMUNIKAATIO JA VUOROVAIKUTUS KEHITYSVAMMA-ALALLA	11
4.1	Vastuu kommunikaatio- ja vuorovaikutustilanteessa	11
4.2	Kehitysvammaisten oikeus vuorovaikutukseen	12
4.3	Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät	13
5	TOTEUTUS.....	15
5.1	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	15
5.2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	17
5.3	Aineiston keruu ja analysointi.....	18
6	TULOKSET	19
7	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	33
8	YHTEENVETO.....	34
9	POHDINTA	35
	LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kysymyslomake

1 JOHDANTO

Oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oman elämänsä vaikuttajana ovat tärkeitä tekijöitä, jotka tekevät elämästä arvokkaan ja yksilöllisen. Kehitysvammaiset ihmiset voivat kärsiä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta haittaavista tekijöistä, jotka huonontavat heidän mahdollisuuksiaan saada äänensä kuuluviin perinteisesti puhumalla ja kirjoittamalla. Siksi on olemassa vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä, joiden avulla kehitysvammaiset voivat olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät vaativat kehitysvammaisten kanssa työskenteleviltä taitoa ja tietoa niiden käytöstä sekä myös valppautta huomata pienetkin vuorovaikutuspyrkimykset.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Rinnekodin työntekijöiden toiveita koskien Vuorovaikutuksen kehittämisen työryhmän uutta vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimiä. Tukitiimi tarjoaa apua erilaisissa vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon liittyvissä tilanteissa. Opinnäytetyö kartoittaa myös, millaisia haastavia tilanteita työntekijät kohtaavat kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jota Rinnekoti voi hyödyntää tukitiimin toiminnan käynnistämiseksi ja toimivien toimintamallien laatimisessa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastellaan kehitysvammaisuuden luokituksia ja kehitysvammaisuuden tuomia haasteita vuorovaikutustilanteisiin. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään erilaisia vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä ja Helsingin diakonissalaitokseen kuuluvaa Rinnekotia vahvana kehitysvamma-alan osaajana.

Tutkimustuloksista nousi esiin se, kuinka kehitysvamma-alan ammattilaiset näkevät vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteiden tärkeäksi tekijäksi väkivaltatilanteiden ehkäisyssä ja asiakkaan osallisuuden tukemisessa. Kehitysvamma-alan ammattilaiset pitivät myös tärkeänä osana työtään asiakkaiden kommunikaation tukemisen ja omien taitojen kehittämisen kommunikaatio-osaamisensa kehittämiseksi.

2 RINNEKOTI

Rinne koti kuuluu Diakonissalaitoksen säätiöön, joka on yli 150-vuotias yhteiskunnallinen sosiaali- ja terveyspalveluita tarjoava säätiö. Rinne koti tarjoaa palveluita vammaisille, tukea tarvitseville ja pitkäaikaista sairautta sairastaville henkilöille. Diakonissalaitoksen tytäryhtiöitä ovat Diakonissalaitoksen Hoiva ja Caritas Palvelut Oy, jotka tarjoavat esimerkiksi palveluasumista ja päihde palveluita. Valtakunnallisesti Diakonissalaitos työllistää noin 2900 sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammattilaista. Rinne kodin yksiköitä löytyy ympäri maan, mutta suurin Rinne kodin yksiköiden keskittymä on Espoossa Lakiston alueella. (Diakonissalaitos s.a.)

Rinne koti tarjoaa lapsi- ja perhe palveluita, asumisen tukea sekä työllistymisen ja osallisuuden palveluita. Tukea asumiseen tarjotaan monilla eri vaihtoehtoilla asiakkaiden tarpeiden mukaan, kuten esimerkiksi tuettua asumista, palveluasumista ja valmentavaa asumista. Rinne kodin tarjoamia palveluita lapsille ja perheille ovat esimerkiksi lastensuojelun palvelut, tutkimus- ja kuntoutus palvelut, jälkihuolto palvelut ja lasten pienryhmä asuminen. Työllistymistä ja osallisuutta tukevia palveluita Rinne koti tarjoaa eri toimipisteissä esimerkiksi kehitysvammaisille asiakkaille. Rinne kodin toiminnan perusta on rohkea alan kehittäminen, asiakaskokemus ja henkilöstökokemus. (Rinne koti s.a.)

3 KEHITYSVAMMAISUUS

Korpijaakko-Huuhka ja Launonen (2015, 144) kirjoittavat kehitysvammaisuuden olevan vaikeasti määriteltävä käsite, mutta yleensä kehitysvammaisten voidaan ajatella olevan niitä, joilla on jokin älylliseksi kehitysvammaksi määriteltävä tila. Kehitysvammaisen kanssa kommunikointi on ammattilaiselle tilanne, jossa voidaan vaatia erilaisten kommunikaatiomenetelmien käyttöä, sillä kehitysvammaisella ihmisellä voi olla haasteita vastaanottaa ja jäsentää ympäristöstä tulevaa informaatiota. Kehitysvammaisen kommunikoiija on kuitenkin yksilö, jonka kielellisten valmiuksien taustalla vaikuttavat esimerkiksi vamman syy ja kehitysvammaisen aiemmin kokemat vuorovaikutustilanteet. (Karjalainen & Wallenius-Penttilä 2020, 41—42.) Kehitysvammaisuus voi tuoda omat haasteensa vuorovaikutustilanteisiin.

Kehitysvammaisuuden käsitteen alla merkittävin ryhmä ovat ihmiset, joilla on jokin hermoston vamma tai vaurio. Tämän lisäksi kehitysvammaisuus voi tarkoittaa myös muidenkin elimien vaurioita, mutta nämä ovat huomattavasti harvinaisempia. Hermoston kehityshäiriöksi nimitetään hermoston sairauksia, puutteita tai muita toiminnan puutoksia tai poikkeavuuksia. Näistä tekijöistä tärkeimpiä ovat aivojen kehityshäiriöt, joihin liittyy älyllisen toiminnan puutoksia. (Kaski ym. 2012, 15—18.)

Heikki Seppälä (2020) kirjoittaa, kuinka kehitysvammaisuus määritellään kansainvälisesti kolmen kriteerin kautta: älyllisen kyvykkyyden rajoitteina, elämänhallintataitojen puutteellisuutena ja sillä, että nämä ilmenevät ihmisessä viimeistään nuoruusiässä ennen 18 vuoden ikää. Näiden tekijöiden lisäksi vaaditaan henkilön vamman ja terveydentilan etiologian eli syyn selvittämistä. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että kehitysvammadiagnoosia ei voi tehdä pelkän älykkyydosamäärän perusteella, vaan diagnoosi vaatii aina kaikkien edellä mainittujen tekijöiden arviointia yksilöllisesti. Vaikka kehitysvammadiagnoosia varten onkin olemassa erilaisia mittareita, on yksilöllinen moniammatillinen arviointi aina välttämätöntä henkilön todellisen kehitysvammaisuuden määrittämiseksi.

Seppälä (2020) nostaa esiin kiistellyn älykkyydosamäärän (ÄO) käytön kehitysvammadiagnoosin osatekijänä. Perinteisesti on ajateltu, että ÄO:n raja kehitysvammaisuudelle olisi 70, mutta on myös ihmisiä, jotka jäävät rajan alle, eivätkä tästä huolimatta ole kehitysvammaisia. Ei myöskään ole poikkeavaa, että kehitysvammaisen ÄO on korkeampi kuin 70. Tämän rajan epämääräisyyden takia onkin tärkeää, että tarkastellaan pääasiassa henkilön taitoja ja valmiuksia selviytyä itsenäisestä elämästä. Lisäksi ÄO on huono määritelmälle, kuinka ihminen selviytyy rutiininomaisista arkisista tehtävistä. On myös mahdollista, että henkilön tuen tarve ei perustu arkisista askareista selviytymiseen, vaan henkilö tarvitsee tukea toimiakseen jäsenenä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä.

Seppälä (2020) kirjoittaa myös siitä, kuinka vaikeaa kehitysvammaisuuden rajaaminen voi välillä olla. Ihmisten yksilölliset kyvyt ovat aina vaihtelevia ja on normaalia, että joidenkin henkiset kyvyt selviytyä elämästä ovat parempia,

kun taas osa viettää koko elämänsä huonompien henkisten ja toiminnallisten valmiuksien kanssa. Rajaviivaa kehitysvammaisuuteen voi siis olla vaikea tehdä. Osa huonommat henkiset ja toiminnalliset valmiudet omaavista ihmisistä saa kehitysvammadiagnoosin, kun taas osa jää diagnoosin ulkopuolelle, vaikka ei täysin pystykään täyttämään valtaväestön odottamia kykyjä. Tämä tekee diagnoosin ulkopuolelle jääneistä ihmisistä haavoittuvaisia, sillä heidän tulee varsinkin aikuisiksi kasvaessaan kohdata yhteiskunnan asettamat vaatimukset ilman tukitoimia, joista olisi heille varmasti merkittävää hyötyä ja joita he tosiasiallisesti tarvitsisivat selvittääkseen elämästä yhteiskunnan odottamalla tavalla.

Seppälän (2020) mukaan toinen kehitysvammadiagnoosin rajauksessa vaikeutta tuova asia on *lievä*-sanon käyttö. Kognitiivisten kykyjen lievät puutteet ja lievät oppimisvaikeudet saavat ongelman ja tuen tarpeen helposti näyttämään vähemmän merkitykselliseltä, vaikka tosiasiallisesti lievätkin tiedostetut ongelmat kognitiivisissa kyvyissä ja oppimisvalmiuksissa vaikuttavat negatiivisesti henkilön kykyyn selviytyä elämässään ilman tukitoimia ja voisivat käytännössä riittää myös kehitysvamma-diagnoosiin.

3.1 Kehitysvammaisuuden asteet

Kasken ym. (2012, 19) mukaan ihmiset, jotka ovat saaneet diagnoosin "lievä kehitysvammaisuus" elävät useimmiten aikuisiällä täysin itsenäisesti tai korkeintaan joidenkin tukitoimien auttamina. He solmivat sosiaalisia suhteita ja ovat usein kykeneväisiä käymään töissä, vaikka voivatkin tarvita valvontaa ja tukea työelämässään. Lievästi kehitysvammaiset ihmiset voivat kuitenkin tarvita apua rahankäyttönsä tueksi tai heille kuuluvien palveluiden hakemiseen. Heiltä voi myös puuttua kyky pitää huolta itsestään siinä määrin, että he voivat joutua rahallisen hyväksikäytön uhreiksi tai ajautua sosiaalisiin piireihin, joiden elämäntapa ei ole yhteiskunnan hyväksymä ja jotka voivat pahimmassa tapauksessa vaikuttaa hyvinkin negatiivisesti lievästi kehitysvammaisen ihmisen elämään niin henkisesti kuin myös taloudellisesti. Lievästi kehitysvammaiset lapset voivat pärjätä koulussa tavallisessa ryhmässä sosiaalisuuteen ja kaverisuhteisiin liittyvissä asioissa, mutta tarvitsevat usein oppimisvaikeuksien takia erityisopetusta.

Keskiasteinen kehitysvammaisuus tai toisin sanoen keskivaikea älyllinen kehitysvammaisuus näkyy ihmisen arjessa isompana tuen tarpeena. Keskiasteisesti kehitysvammainen ihminen voi selviytyä omista henkilökohtaisista rutiinimaisista toimistaan itsenäisesti, mutta tarvitsee enemmän valvontaa kuin lievästi kehitysvammaiset ihmiset. Keskiasteisesti kehitysvammaiset pystyvät usein osallistumaan jollakin tavalla tuettuun työhön joko tavallisella työpäivällä tai esimerkiksi työ- ja toimintakeskuksessa. He pystyvät myös usein kulkemaan itsenäisesti työ- tai päivätoimintaan tai asioimaan esimerkiksi tutussa kaupassa opittujen toimintamallien mukaan. (Kaski ym. 2012, 19—20.)

Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa ihmiselle jatkuvan tuentarpeen tavallisiinkin askareihin ja esimerkiksi jatkuvan vahvan tuen työ- tai päivätoiminnassa. Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa myös sen, että henkilö on täysin riippuvainen muiden avusta päivästä selvitäkseen. On kuitenkin mahdollista, että vaikeasti kehitysvammainen henkilö voi kuntoutuksen kautta oppia itsenäisemmäksi erilaisissa arkisissa toiminnoissa. Syvästi kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvasti muiden tukea ja apua selvitäkseen omasta elämästään. Hänellä voi olla merkittäviä puutteita kommunikaatiossa, motoriikassa ja kyvyissä huolehtia itse itsestään. Hän asuu paikassa, jossa ympärivuorokautinen valvonta on mahdollista. On mahdollista, että syvästi kehitysvammainen ihminen oppii opetuksen ja toiston kautta itsenäisemmäksi joissakin yksinkertaisissa yksittäisissä toimissa, kuten esimerkiksi syömisessä. (Kaski ym. 2012, 20—21.)

Vaikka kehitysvammaisuuden astetta määrittelemään onkin kehitetty yllämainittu luokittelu, löytyy asteiden sisältä silti hajontaa ja vaihtelua. Kehitysvammaisten kyvyt itsenäiseen elämään vaihtelevat ja niihin voi vaikuttaa esimerkiksi jokin muu terveydellinen tila, mikä yhdistettynä kehitysvammaisuuteen voi johtaa siihen, että henkilö tarvitsee enemmän tukea. Onkin siis kehitysvammaisuuden astetta tärkeämpää tarkastella ihmistä yksilönä ja suhteuttaa tukitoimet hänen tarpeisiinsa eikä hänen kehitysvammaisuuden asteensa mukaisiin tarpeisiin.

3.2 Kehitysvammaisuuden luokittelu ja liitännäisdiagnoosit

Suomessa käytetään kehitysvammaisuuden luokitteluun WHO:n ICD-10-luokitusta. Åbergin (2021) mukaan ICD-10-luokituksessa on määritelty

(International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) älyllisen kehitysvammaisuuden tarkoittavan sitä, että ihmisen henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kognitiivisten, kielellisten ja motoristen taitojen puutteellista kehittymistä.

Tautiluokituksen F70-F79 mukaan älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan useisiin eri kohtiin, joita ovat lievä älyllinen kehitysvammaisuus, keskivaikea älyllinen kehitysvammaisuus, vaikea älyllinen kehitysvammaisuus, syvä älyllinen kehitysvammaisuus, määrittelemätön älyllinen kehitysvammaisuus ja muu älyllinen kehitysvammaisuus. Älyllisen kehitysvammaisuuden jokaisen asteen alta löytyy samat kolme määritelmää: “älyllinen kehitysvammaisuus ei sopeutumiskäyttäytymisen häiriötä tai vähäisiä sopeutumiskäyttäytymisen häiriötä”, “älyllinen kehitysvammaisuus merkittävä, huomiota tai hoitoa vaativa sopeutumiskäyttäytymisen häiriö” ja “älyllinen kehitysvammaisuus ei tietoa sopeutumiskäyttäytymisen häiriöstä”. (Tautiluokitus ICD-10 2011, 272—273.) Jokainen kehitysvammaisuuden luokitus luokitellaan siis vielä tarkemmin sen mukaan, kuinka kehitysvammaisuus ilmenee ihmisessä tai onko edes tietoa siitä, ilmeneekö kehitysvammaisuus sopeutumiskäyttäytymisen häiriönä.

Tarkastellessa kehitysvammaisuutta on tärkeää muistaa, että kehitysvammaisuuteen liittyy paljon mahdollisia liitännäissairauksia eikä kehitysvammaisuuden diagnoosi sulje pois muita diagnooseja. On esimerkiksi mahdollista, että henkilöllä on CP-vamma ja tämän lisäksi esimerkiksi lievä kehitysvamma. Seppälän (2020) mukaan on kuitenkin kiisteltyä, voiko kehitysvammaisella olla ADHD ja missä menee raja siitä, mikä liittyy kehitysvammaisuuteen ja mikä on oma irrallinen diagnoosi, sillä kehitysvammaisuus tuo mukanaan omia haasteita, jotka voivat näkyä samalla tavalla kuin ylivilkkauksen häiriöt.

Kehitysvammaisten liitännäissairauksien yleisyyttä selittää se, että kehitysvammaisuus johtuu yleensä perinnöllisestä tai varhaisesta vauriosta, jotka usein vaikuttavat kasvavaan ja kehittyvään ihmiseen monenlaisin tavoin. Kehitysvammaisten yleisimpiä lisävammoja ovat erilaiset näkö-, puhe- ja liikuntavammat sekä psyykkiset sairaudet. Aina kyseessä ei ole varsinainen aistieliimen vaurio, vaan syynä voi olla myös se, etteivät aivot pysty

käsittämään aistielimen tietoa ja tällöin kehitysvammaisen ihminen on myös aistivammaisen. (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2015, 147.)

4 KOMMUNIKAATIO JA VUOROVAIKUTUS KEHITYSVAMMA-ALALLA

4.1 Vastuu kommunikaatio- ja vuorovaikutustilanteessa

Kehitysvammaisten ihmisten vaikeudet kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa voivat olla monisyisiä. Taustalla voi olla kielihäiriö, erilaiset artikulaatio- ja äännevirheet, CP-vamma tai kuulovammaisuus. Myös lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet voivat vaikuttaa negatiivisesti yksilön vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitoihin ja käsitteiden ymmärrykseen. Toisaalta on myös tärkeää muistaa, ettei kehitysvammaisuus itsessään ole puhe- eikä kielihäiriödiagnoosi eikä kehitysvammaisella ihmisellä välttämättä ole haasteita kommunikaatiossa tai vuorovaikutuksessa. (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2015, 144.)

Viestintä on tärkeää kaikissa sosiaali- ja terveysalan kohtaamisissa. Ilman viestintää asiakkaasta tai potilaasta tulee toimenpiteiden kohde, eikä hänen mielipiteidensä ja toiveidensa selvittäminen ole mahdollista. Ammatillaiset kohtaavat työssään monia eri vuorovaikutustilanteita ja on ammattilaisen vastuulla, että asiakas tai potilas tulee ymmärretyksi. Joskus toimiva vuorovaikutustilanne vaatii, että ammattilainen mukauttaa omaa viestintäänsä niin, että myös asiakas ymmärtää häntä. (Karjalainen & Wallenius-Penttilä 2020, 8.) Kehitysvammaisten palveluiden kannalta kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamisen kehittäminen on erityisen tärkeää.

Vuorovaikutus on tiedostamatonta ja tiedostettua kontaktia toisiin ihmisiin. Omia vuorovaikutustaitojaan voi parantaa ja sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammattilainen voi panostaa siihen, että vuorovaikutussuhteet toteutuvat asiakkaalle suotuisalla tavalla. Kommunikaatio taas on tiedostettua ja tavoitteellista toimintaa. (Mönkkönen 2018, 11.) Vuorovaikutus itsessään on sekä ihmisten välistä kommunikaatiota ja esimerkiksi eleitä ja ilmeitä. Taitava vuorovaikuttaja kykenee vastavuoroiseen ja ideoivaan kommunikaatioon esimerkiksi kehitysvammaisen asiakkaan kanssa (Mönkkönen 2018, 19).

Vuorovaikutustaidot koostuvat kommunikoinnin ja suhteiden luomisen

taidoista. Taitava vuorovaikuttaja osaa viestiä paitsi selkeästi, tarkasti, ymmärrettävästi ja dialogisesti, hän osaa myös olla tarkoituksenmukainen ja tehokas. Tarkoituksenmukaisuus tarkoittaa, että käyttäytyminen on sopivaa ja sosiaalisesti hyväksyttävää, kun taas tehokkuus tarkoittaa sitä, että vuorovaikutuksen tavoitteet saavutetaan vuorovaikutustilanteessa. Tulevaisuudessa vuorovaikutusosaamisen merkitys kasvaa, sillä jotta vuorovaikutustilanteet sujuvat eettisesti kestäväällä ja ongelmanratkaisukeskeisellä tavalla, vaaditaan lisää osaamista ja ymmärrystä vaikeisiin tilanteisiin ja erilaisuuteen. (Mönkkönen 2018, 25.)

4.2 Kehitysvammaisten oikeus vuorovaikutukseen

Onnistunut vuorovaikutus on kommunikointia, jossa molemmilla vuorovaikutustilanteen osapuolella on tasa-arvoinen mahdollisuus vaikuttaa keskustelun kulkuun ja joka tapahtuu arvostavassa ja huomioivassa ympäristössä. Yleensä vuorovaikutustilanteet hoituvat puhumalla, mutta kehitysvammaisissa on mahdollista, että asiakas tarvitsee avukseen puhetta tukevia tai korvaavia kommunikaatiomenetelmiä, kuten esimerkiksi kuvakansion tai tabletin. Tällöin on työntekijän vastuulla mahdollistaa kommunikaatiotavan käyttö ja toisaalta myös kannustaa sen käyttöön. On tärkeää, että asiakas tulee tilanteessa kuin tilanteessa kuulluksi, vaikka vuorovaikutustilanne voikin vaatia toiselta osapuolelta ponnisteluja, joita pelkän puheen kautta suoritettu vuorovaikutustilanne ei tarvitse. Ammattilaisen on myös tarpeen mukauttaa omaa vuorovaikutustaan vastaamaan kehitysvammaisen asiakkaan tarpeita.

Vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisten ihmisten vuorovaikutuskokemukset ovat vahvasti hoidollisia, minkä takia olisi tärkeää, että kehitysvammaisille tarjotaan vamman vakavuudesta riippumatta myös vuorovaikutustilanteita, jotka eivät ole tavoitteellisia eivätkä sisällä tavoitetta hoitotoimenpiteen suorittamisesta. Tikoteekki esittelee sivuillaan HYP-hetket ja voimaannuttavan vuorovaikutuksen, jotka tähtäävät vuorovaikutustilanteisiin vuorovaikutustilanteiden vuoksi eikä sen takia, että tilanteella olisi jokin tavoite. Ajatuksena on, että vuorovaikutustilanne on asiakkaan aloittama ja työntekijä lähtee mukaan asiakkaan aloittamaan aktiviteettiin. Asiakas voi esimerkiksi äännellä ja heilutella käsiään, jota työntekijä voi lähteä matkimaan. Asiakkaan aloitteesta voidaan myös heitellä palloa, katsella yhdessä videota tai kuunnella musiikkia tai mitä vain muuta, mitä asiakas haluaa tehdä. Mikäli asiakas ei ota

suoraa kontaktia, mutta ei myöskään ilmaise haluavansa olla rauhassa, voi työntekijä kokeilla istua hiljaa ja katsoa asiakasta. Aina HYP-hetken ei tarvitse pitää sisällään aktiviteettia, vaan merkityksellinen tilanne voi olla esimerkiksi silmiin katsominen ilman fyysistä kontaktia. Tärkeintä on mukava yhdessäolo. HYP-hetkistä löytyy hyviä esimerkkejä siitä, kuinka pitkän ajan kuluessa toteutettujen HYP-hetkien tuloksena asiakas on avautunut ja alkanut ottamaan enemmän kontaktia työntekijöihin, mikä on avannut hänelle uuden vuorovaikutuksen rikastaman maailman. (Tikoteekki s.a.)

Suomessa tunnettu taho, joka tekee aktiivista kehittämistyötä ja ottaa kantaa tukien kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, on Tikoteekki eli tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Tikoteekki on osa Kehitysvammaliittoa ja tarjoaa lisäksi koulutusta ja materiaaleja vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttöön. On pitkälti kehitysvammatyössä toimivien työntekijöiden ja kehitysvammaisten vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä tarvitsevien omaisten vastuulla, että kommunikaatiomenetelmiä otetaan käyttöön. Siksi onkin todella tärkeää, että kehitysvammatyötä tekevät ymmärtävät vuorovaikutuksen tukemisen merkityksen ja tietävät, minkälaista tukea on tarjolla.

Tikoteekin sivujen (Tikoteekki s.a.) mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus ilmaista itseään ja tulla kuulluksi osana yhteiskuntaa. Kommunikaatio ja vuorovaikutus ovat myös osa ihmisoikeuksia, ja tästä syystä niiden toteutumisesta täytyy pitää huolta. Mikäli henkilö ei voi ilmaista itseään ja kommunikoida puheen avulla, tulee hänelle tarjota vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä tarvitsevien kommunikaatiomenetelmien kehittämisen ja käyttöönoton tueksi Tikoteekki esittelee sivuillaan "Kehittyvän kommunikaation kerrokset" -menetelmän, jossa aiemmin opittu luo pohjan kommunikaatiomenetelmien tukemiseen ja tarpeenmukaiseen muokkaamiseen. Menetelmässä edetään tukea tarvitsevan ja tämän lähipiirin toiveiden ja tarpeiden mukaan heille tutulla ja mukavalta tuntuvalla tavalla.

4.3 Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät

Toimivan ja osallisuutta tukevan vuorovaikutuksen tueksi kehitysvammaisten kanssa kommunikoidessa voidaan käyttää erilaisia vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä, jotka voivat olla joko puhetta tukevia tai korvaavia.

Englanniksi tätä kutsutaan nimellä *Augmentative and Alternative Communication* eli lyhyesti AAC tai AAC-menetelmät. Karjalaisen ja Wallenius-Penttilän (2018, 100) mukaan uuden kommunikaatiomenetelmän käyttöönottoon voi saada lakisääteistä kommunikaatio-ohjausta ja -opetusta, jota antaa kommunikaatio-ohjaaja, puhevammaisten tulkki tai puheterapeutti. Usein on kuitenkin kommunikaatiomenetelmää käyttävän lähipiiriin ja hänen kanssaan työskentelevien vastuulla motivoida henkilö menetelmän käyttöön ja usein myös sen aktiiviseen esille ottamiseen. On tärkeää, että mahdollisimman moni kannustaa kommunikaatiomenetelmän käyttäjää, jotta käyttäjä rohkaituu ja tuntee tulleensa kuulluksi. Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien kanssa työskennellessä on tärkeää varmistaa, että keskustelun aloittaessaan keskustelukumppanilla on mahdollisuus vastata omaa kommunikaatiomenetelmäänsä käyttäen, oli kyse sitten kommunikaatiotaulusta tai tablettipohjaisesta ohjelmasta, kuten esimerkiksi kehitysvamma-alalla paljon käytetty Go-Talk Now -ohjelma. On tärkeää, että kehitysvamma-alalla työskentelevillä on osaamista erilaisten puhetta korvaavien ja tukevien kommunikaatiomenetelmien käytöstä ja että he osaavat käyttää niitä asiakkaiden kanssa. Tätä positiivista asennetta ja kommunikaatiomenetelmien sujuvaa käyttöä ammattilaisen puolelta kehitysvammaista kannustaakseen kutsutaan mallittamiseksi.

Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät jaetaan avusteisiin ja ei-avusteisiin kommunikaatiomenetelmiin. Avusteisia menetelmiä ovat henkilöstä irralliset ja toisen apua vaativat menetelmät, kuten erilaiset tablettiohjelmat ja kuva-
taulut. Ei-avusteisia menetelmiä taas ovat esimerkiksi viittomat ja eleet, jotka eivät vaadi mitään irrallisia välineitä. Yleensä käytössä on useita erilaisia kommunikaatiomenetelmiä. On myös yleistä, että vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmän käyttäjä pystyy puhumaan, mutta puheesta ei syystä tai toisesta saa selvää. Tällöin vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käytetään puheen tueksi. Nykyään myös ajatellaan, että vuorovaikutus koostuu monista eri asioista, kuten esimerkiksi puheesta ja eleistä. Tätä kutsutaan monikanavaiseksi vuorovaikutukseksi. (Karjalainen & Wallenius-Penttilä 2018, 101—102.)

Yhtenä vaihtoehtoisena kommunikaatiomenetelmänä pidetään myös selkokieltä, jonka käyttöönoton tueksi on kirjoitettu monipuolinen ja asiaa syventävä opas Selkokieli. Leskelä (2019) esittelee, kuinka selkokieltä alettiin alun

perin kehittää kehitysvammaisia varten ja myöhemmin huomattiin, kuinka selkokielestä voivat hyötyä myös muut, joilla on kielellisiä vaikeuksia, tai esimerkiksi maahanmuuttajat, jotka vasta opettelevat suomen kieltä.

Yksi tärkeä näkökulma puhuttaessa kehitysvammaisten kanssa tehdystä vuorovaikutustyöstä on tietokonepohjaisten ohjelmien yhdistäminen asiakastyöhön. Mönkkönen (2018, 9) kirjoittaa, että yksi tulevaisuuden haasteista tulee olemaan tietokoneen ja ihmisten yhdistäminen silloin, kun se on järkevää. Tietokoneet voivat tarjota nopeutta rutiiniasioiden hoitoon, mutta toisaalta tietokone ei voi tarjota ihmiselle sellaista emotionaalista tukea ja kohtaamistilanteita, jota toinen ihminen pystyy tarjoamaan.

5 TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Kehitysvammaisten vuorovaikutuksen tukemiseen on tehty jonkin verran tutkimuksia ja opinnäytetöinä erilaisia oppaita. Minna Kupiainen ja Marianne Kilpi (2014) ovat tehneet osana opinnäytetyötään opasvideon kehitysvammaisille sosiaalisesta kanssakäymisestä, ja Sallamari Vuoristo (2015) on tehnyt oppaan kehitysvammaisten vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukemiseksi. Leealaura Leskelä ja Camilla Lindholm (2012) esittelevät kirjassaan kielellisesti epäsymmetristä vuorovaikutusta ja tarkastelevat esimerkiksi sitä, miten ymmärrykseen liittyviä vaikeuksia voidaan ilmaista ja korjata. Liisa Alapuranen (2009) taas on tehnyt pro gradun vaikeimmin kehitysvammaisten ja heitä hoitavien työntekijöiden vuorovaikutuksesta.

Tämä opinnäytetyö koostuu teoriasta kehitysvammaisten kommunikaatiosta ja vuorovaikutuksesta sekä kyselylomakkeen avulla kerätystä aineistosta. Tässä opinnäytetyöissä käytetty kyselylomake on sähköinen Webropol-lomake, ja tutkimus on määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus. Kysymykset koostuvat pääasiassa asenneasteikoista ja kattavista suljetuista monivalintakysymyksistä, joita vastaajan oli mahdollista täydentää myös itse. Asenneasteikolla mitataan henkilön asenteita ja mielipiteitä (Vilkkä 2017, 45). Aineisto kerättiin toukokuussa 2021 Rinnekodin työntekijöiltä, mahdollisimman monesta yksiköstä. Työntekijöiden ei tarvinnut antaa tunnistetietona omaa nimeään tai työskentely-yksikköään. Kyselylomakkeessa kuitenkin kerättiin

taustatietoina epäsuoria tunnisteita, joita ei voi yksistään yhdistää ihmiseen. Tällainen epäsuora kyselylomakkeessa kerätty tunniste oli esimerkiksi ikä. Kyselylomake valikoitui tiedonkeruutavaksi tässä opinnäytetyössä myös sen takia, että sen avulla voitiin saada vastauksia monelta työntekijältä heille sopivina ajankohtina, kun taas perinteinen haastattelu olisi rajannut aineiston keräämisen aikasidonnaiseksi. Kyselylomake jaettiin intran ja sähköpostin kautta.

Määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusta tehtäessä vastataan kysymyksiin, jotka on laitettu kyselylomakkeeseen muotoon, joita voidaan käsitellä numeerisesti. Tätä kutsutaan operationalisoinniksi. Operationalisointi ja strukturointi ovat edellytyksiä sille, että voidaan tutkia henkilöitä koskevia teoreettisia käsitteitä numeerisesti. Strukturointi taas tarkoittaa, että tutkittavat asiat laitetaan kyselylomakkeeseen muotoon, jonka kaikki ymmärtävät samalla tavalla. (Vilka 2017, 13—14.)

Kyselylomaketta tehdessä tämä tarkoitti sitä, että tutkimuskysymysten teoreettiset käsitteet piti operationalisoida ja yhdistää ne havaittaviin ominaisuuksiin, joita pystytään mittaamaan. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen käsitteet tuesta ja tukitiimistä avattiin pohtimalla, mitä tarjottava tuki voisi olla ja mitä tukitiimi käytännössä tekee, ja tämän jälkeen tehtiin kysymykset ja vastausvaihtoehdot erilaisten tukimuotojen ja toiveiden pohjalta. Toisen tutkimuskysymyksen operationalisoimiseksi piti avata kommunikaation ja vuorovaikutuksen käsitteitä ja pohtia, millä hahmotettavalla ja mitattavalla tavalla ne ilmenevät työssä. Strukturointi taas tarkoitti kysymyksen järjestelyä ja muotoilua tavalla, jonka kaikki vastaajat ymmärtävät samalla tavalla ja jota voi myöhemmin tuloksia tarkastellessa mitata numeerisesti.

Jotta määrällinen tutkimus toteutuu ja kyetään tulosten numeeriseen tarkasteluun, oli tärkeää koostaa kyselylomakkeen suljettuihin kysymyksiin monipuoliset ja kattavat vastausvaihtoehdot. Operationalisoinnissa ja strukturoinnissa otettiin huomioon, että ajatuksena on tutkia työntekijöiden subjektiivisia kokemuksia tilanteista ja heidän toiveitaan. Oletus myös on, että kehitysvamma-alalla työskentelevällä on perustiedot kehitysvammaisten kommunikaation ja vuorovaikutuksen tukemisesta. Kyselylomakkeella kerättyä aineistoa tarkastellaan suoria ja suhteellisia jakaumia sekä myös keskiarvoja laske-
malla.

5.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Rinnekodin työntekijöiden haastaviksi kokemia vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteita kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Samalla selvitettiin, millaisia toiveita Rinnekodin työntekijöillä on vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimin toiminnalle ja sen tarjoamalle tuelle. Tukitiimiä alettiin rakentaa vuoden 2021 aikana vastaamaan vuorovaikutuksen- ja kommunikaation haasteisiin. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, jota Rinnekoti voi hyödyntää tukitiimin toiminnan ja toimivien toimintamallien kehittämisessä. Lisäksi tavoitteena on ymmärtää tarkemmin kehitysvamma-alalla kohdattavia vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon liittyviä haasteita.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Minkälaisia haasteita yksiköissä kohdataan vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa?
- Millaista tukea yksiköissä toivotaan tukitiimin tarjoavan?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kyselylomakkeessa on kysymyksiä siitä, millaista tukea tukitiimin toivotaan tarjoavan ja siitä, minkälainen jo annettu tuki koetaan hyväksi. Rinnekoti (s.a.) itse nimeää toimintansa perustaksi rohkean alan kehittämisen, joten jo nyt tukea vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon on tarjolla esimerkiksi koulutuksien muodossa.

Toiseen kysymykseen yksiköiden työntekijöiden kohtaamista haasteista kyselylomakkeessa on kysymyksiä, jotka avaavat tukitiimin konkreettisen toiminnan tärkeimpiä kohteita. Toisaalta tämä tutkimuskysymys avaa myös yleisesti kehitysvamma-alalla kohdattuja haasteita ja kehittämistarpeita. Tutkimuskysymyksenä tämä on ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoin hyvin subjektiivinen ja tulee perustumaan pitkälti siihen, millä tavalla kyselyyn vastaavat työntekijät kokevat erilaiset vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteet ja millaisissa yksiköissä he työskentelevät. Rinnekoti tarjoaa asumispalveluita laajasti erilaisiin tarpeisiin, joten myös työntekijöiden työssään kohtaamat haasteet ovat erilaisia. On kuitenkin mielestäni tarpeen huomioida nämä kaikki, sillä tukitiimi ei ole profiloitunut vain esimerkiksi tuetun asumisen tukitiimiksi.

5.3 Aineiston keruu ja analysointi

Aineiston kerääminen aloitettiin toukokuussa. Vastausaikaa oli 9.5.2021 asti ja kyselylomake löytyi Helsingin Diakonissalaitoksen intran etusivulta ajankohtaisista uutisista, ja tätä kautta kaikki asiasta kiinnostuneet kehitysvamma-alalla Rinnekodissa työskentelevät pystyivät kyselyyn vastaamaan. Tämän lisäksi yksiköiden vuorovaikutusvastaavia muistutettiin kehottamaan yksiköiden työntekijöitä vastaamaan kyselyyn. Kyselyyn tuli määräpäivään mennessä 42 vastausta. Aineisto koostuu näistä 42 vastauksesta. Varsinaista vastausprosenttia on vaikea määrittellä, sillä kyselyä ei osoitettu pakolliseksi eikä kyselyä osoitettu tarkemmin tietyille työntekijäryhmälle. Määrällisessä eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa ajatellaan, että tutkittavien joukko vastaa koko perusjoukkoa eli tutkittavien joukkoa.

Vilkan (2007, 117) mukaan määrällistä tutkimusta tehdessä tutkimuksen aineisto analysoidaan suunnitteluvaiheessa luodun suunnitelman mukaisesti. Tämä tarkoittaa kvantitatiivisen tutkimuksen osalta sitä, että kerätty aineisto muutetaan tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Analyysi on tärkeä työkalu, jonka avulla tarkastetaan, vastaako saatu tutkimusaineisto tutkimussuunnitelmassa esitettyjä oletuksia vai nouseeko analyysissä esiin jotain odottamatonta.

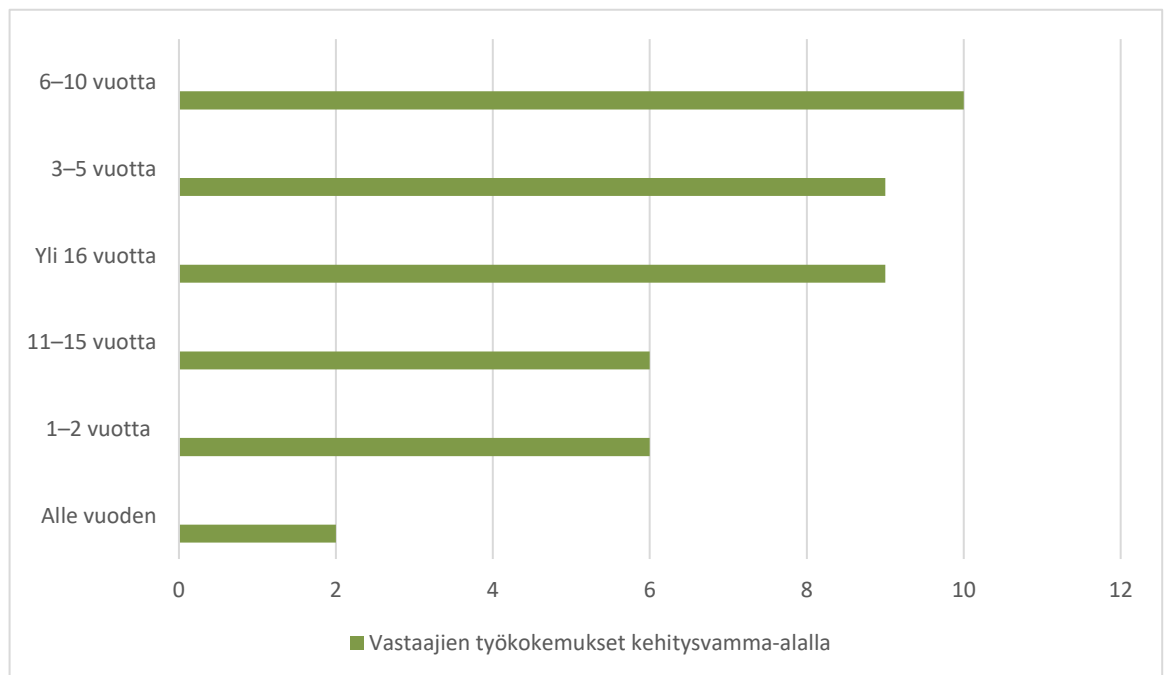
Kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia voidaan esittää Vilkan (2007, 135) mukaan esimerkiksi tekstinä ja taulukoin. Taulukko toimii hyvin esitystapana, kun halutaan esittää suuria numeerisia tietomääriä kerralla. Kuviot taas soveltuvat paremmin kokonaisuuksien hahmottamiseen ja nopeaan visuaaliseen esitetyn asian tarkasteluun. Kuvat ja taulukot eivät yksinään riitä tulosten esittelyyn, vaan vaativat aina myös tarkemman kirjoitetun selityksen avaamaan tutkimuksessa saatuja tuloksia.

Vilkan (2007, 162) mukaan perusanalyysin keinojen selittäminen yksityiskohteisesti ei usein ole tarpeellista, koska käytetyt menetelmät ovat yleensä yksinkertaisia. Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen tuloksia esitellään tarkastelemalla suoria ja suhteellisia jakaumia ja laskemalla keskiarvoja. Erityisesti tärkeää tulosten analysoinnin ja esittämisen kannalta on tarkkailla frekvenssijakauma eli suora jakauma, joka näyttää tärkeitä tuloksia tukitiimin kannalta

toivotuimmista asioista. Suhteellista jakaumaa taas käytetään analyysimenetelmänä, kun halutaan tarkastella esimerkiksi vastaajien osaamista erilaisissa kommunikaatiomenetelmissä suhteessa toisiinsa. Keskiarvojen laskeminen taas on tärkeää, koska ne antavat yleistettävää kokonaiskuvaa kehitysvamma-alan osaamisesta ja kehityskohdista.

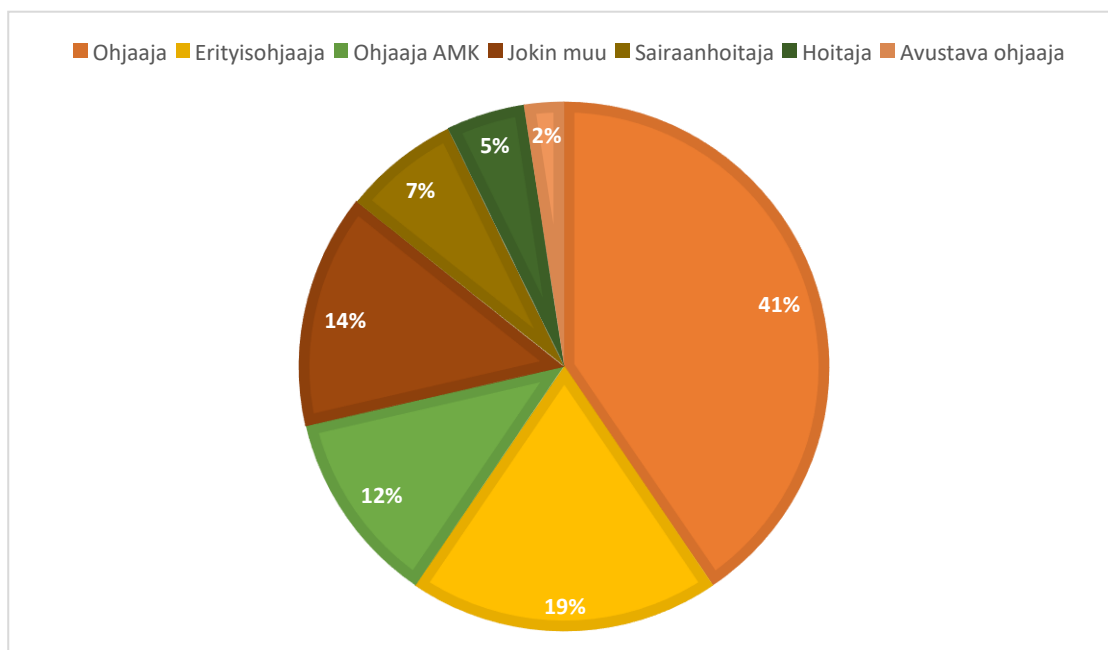
6 TULOKSET

Kyselyyn tuli 42 vastausta. Ensimmäinen taustatietokysymys koski sukupuolta. 95 % vastaajista oli naisia, loput miehiä. Kyselyyn vastasi siis 40 naista ja 2 miestä. Alan sukupuolijakoa ajatellen ei ole täysin poikkeavaa, että hoito- ja ohjaustyöhön liittyvä kysely kerää vastaajia pääasiassa naisista.

Kuva 1. Vastaajien työkokemus kehitysvamma-alalla

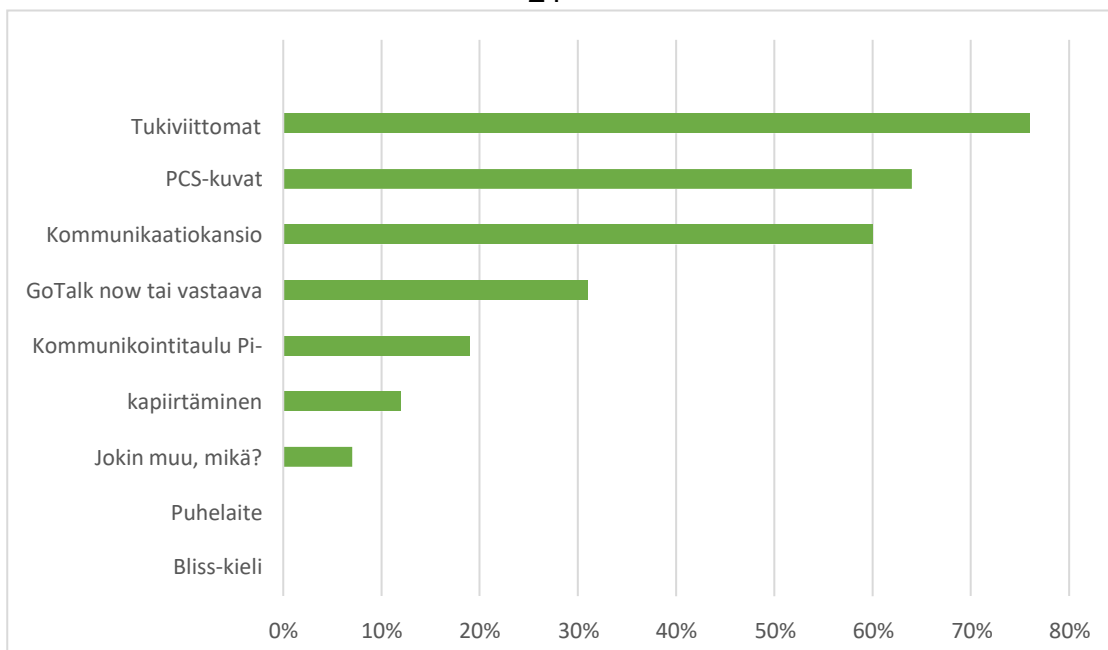
Toinen kysymys kartoitti vastaajien työkokemusta kehitysvamma-alalla (kuva 1). Kymmenen vastaajaa on työskennellyt kehitysvamma-alalla 6—10 vuotta. 3—5 vuotta ja 16 vuotta työskennelleitä on molempia yhdeksän henkilöä. Kuusi vastaajista on työskennellyt kehitysvamma-alalla 11—15 vuotta ja toiset kuusi 1—2 vuotta. Alle vuoden kehitysvamma-alalla työskennelleitä kyselyyn vastanneita oli 2.

Kuva 2. Vastaajien tehtävänimikkeet

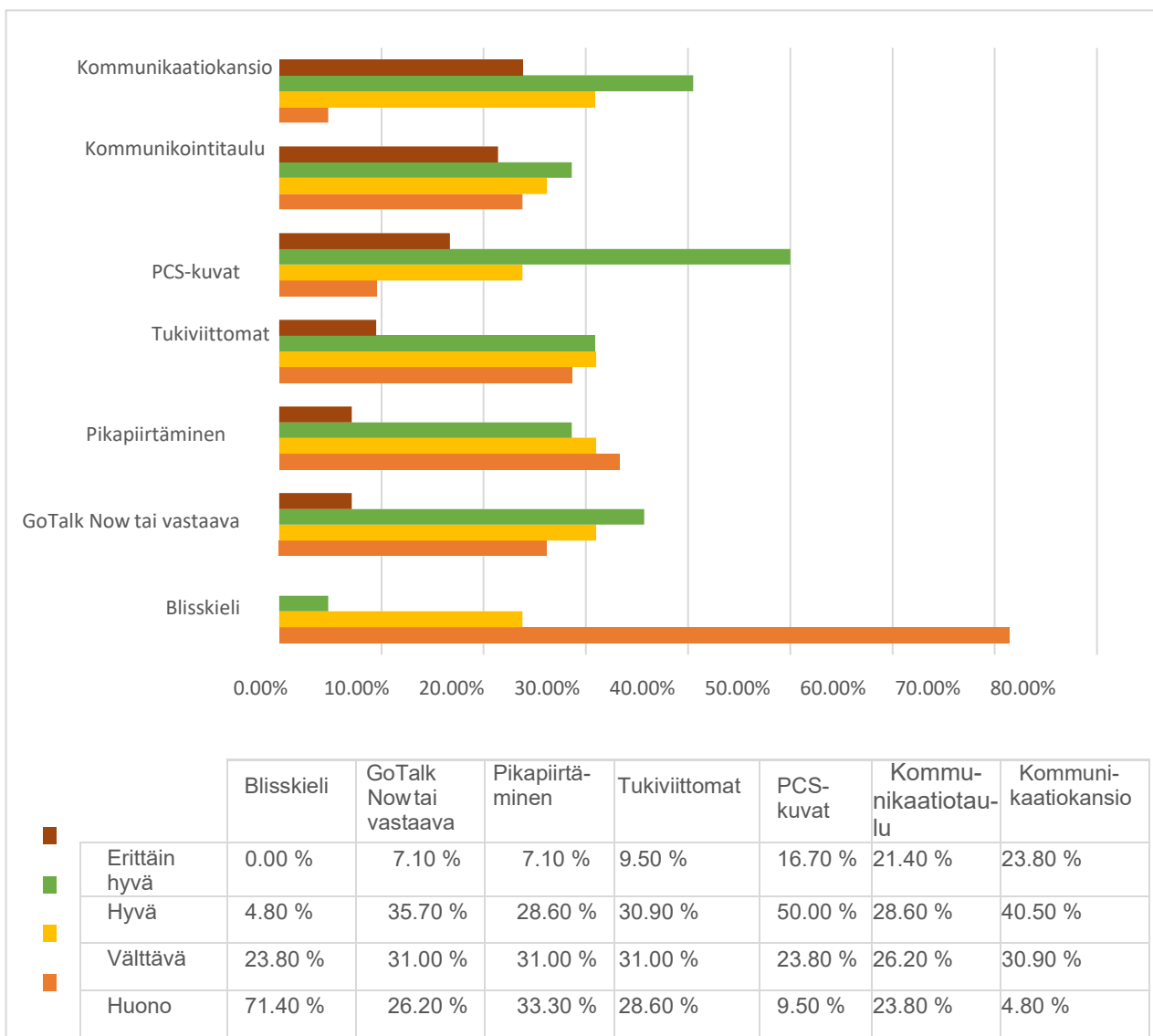
Kolmas kysymys koski vastaajien tehtävänimikkeitä. Rinnekodissa suurin osa työntekijöistä kuuluu hoito- ja ohjaustyötä tekeviin ohjaajiin. Siksi ei olekaan odottamatonta, että suurin osa kyselyyn vastanneista on vastannut tehtävänimikkeekseen ohjaajan. Ohjaajien lisäksi yksiköissä työskentelee yleensä korkeakoulututkinnon suorittaneita erityisohjaajia ja heidän lisäksi myös jonkin verran ohjaajia, jotka ovat ammattikorkeakoulutuksen suorittaneita. Jokin muu voi taas kategoriana pitää sisällään esimerkiksi esihenkilöinä työskenteleviä.

Neljännessä kysymyksessä kysyttiin, missä Rinnekodin palveluissa vastaajat työskentelevät. Vastaajista yli puolet, 56 % (n=22) työskentelee asumisen tuen palveluissa. Loput 20 vastaajaa työskentelevät seuraavasti: 10 vastaajaa lasten ja nuorten palveluissa ja toiset 10 vastaajaa työllistymisen ja osallisuuden palveluissa. Tämäkään ei ole odottamaton kyselyn tulos, sillä Rinnekodin yksiköistä enemmistö on juuri asumisen tuen palveluita aikuisille kehitysvammaisille.

Kuva 3. Vastaajan yksikössä yleisimmin käytössä olevat vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät

Viides kysymys kartoitti sitä, millaisia ovat yleisimmät yksiköissä käytössä olevat vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät. Tähän kysymykseen sai valita 1-3 vastausvaihtoehtoa. Kolme yleisimmin yksikössä käytössä olevaa kommunikaatiomenetelmää ovat tukiviittomat, pcs-kuvat ja kommunikaatiokansio. 76 %:lla vastaajista on yleisesti käytössä yksikössä tukiviittomat, 64 %:lla PCS-kuvat ja 60 %:lla kommunikaatiokansio. Jokin muu, mikä?-vastausvaihtoehdon alle tuli kolme vastausta, joista kaksi kertoi yksikössä käytössä olevan selkokieli ja kolmas vastasi, että yksikössä on käytössä myös viittomakieli. Viittomakieli ei kuitenkaan virallisesti lukeudu vaihtoehtoisiin kommunikaatiomenetelmiin, vaikka voikin perustyötä tehdessä helposti kategorioitua vaihtoehtoiseksi kommunikaatiomenetelmäksi.

Kuva 4. Vastaajien arvio omista taidoistaan käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä

Kuudes kysymys pyysi vastaajia arvioimaan omia kykyjään käyttää erilaisia vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Työntekijöiden kokemukset omista taidoistaan käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä korostivat tuttuja pidettyjä menetelmiä, kuten kommunikaatiokansioita- ja tauluja. Myös PCS-kuvat koettiin tutuksi kommunikaatiomenetelmäksi. Bliss-kieli nähtiin selvästi vieraimpana kommunikaatiomenetelmänä, sillä 72 % vastasi kokevansa taitonsa Bliss-kielen käytössä huonoksi.

Seitsemäs kysymys koski sitä, kuinka usein vastanneet työntekijät käyttävät työssään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. 53 % eli 22 vastaajaa vastasi, että käyttää työssään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä päivittäin. 33 % vastaajista eli 14 vastaajaa kertoi käyttävänsä vaihtoehtoisia

kommunikaatiomenetelmiä lähes päivittäin, kun taas 14 % eli 6 työntekijää vastasi käyttävänsä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä harvoin. Kaikki vastanneet osasivat siis arvioida, kuinka usein käyttävät vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Jakauma erilaisten kommunikaatiomenetelmien käytössä oli odotettavissa tutkimusta suunniteltaessa, sillä kehitysvamma-alalla työskennellään paljon myös kehitysvammaisten henkilöiden kanssa, joilla ei ole tarvetta vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttöön.

Taulukko 1. Työntekijöiden arvokokemuksia kommunikaatioon liittyen

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Eri mieltä
Osaan kommunikoida asiakkaiden kanssa	71,4 %	28,6 %	0,00 %	0,00 %
Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen kehittäminen kuuluu työtehtäviini	80,9 %	16,7 %	2,4 %	0,00 %
Saan tukea kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen haasteisiin työyhteisöstäni	59,5 %	26,2 %	14,3 %	0,00 %
Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää, jotta itsemääräämisoikeus toteutuu	95,2 %	4,8 %	0,00 %	0,00 %
Saan tarpeeksi koulutusta vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä ja vuorovaikutuksen tukemisesta	30,9 %	38,1 %	28,6 %	2,4 %
Minulla on halu oppia uusia tapoja toimia vuorovaikutuksessa kehitysvammaisen asiakkaan kanssa	90,5 %	9,5 %	0,00 %	0,00 %

Kahdeksannessa kysymyksessä pyydettiin vastaajia arvioimaan erilaisia kehitysvamma-alan ja työhön liittyviä väittämiä. Tuloksia tarkastelemalla on helppo huomata, että 95 % vastaajista kokee kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tukemisen tärkeäksi tekijäksi, jotta itsemääräämisoikeus toteutuu. Myös miltei kaikki vastaajat olivat myös kokeneet, että heillä on halu oppia uusia tapoja toimia vuorovaikutuksessa kehitysvammaisen asiakkaan kanssa. Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen ja kehittäminen nähdään myös vahvasti alaan kuuluvana, sillä 80 % vastaajista kokee sen

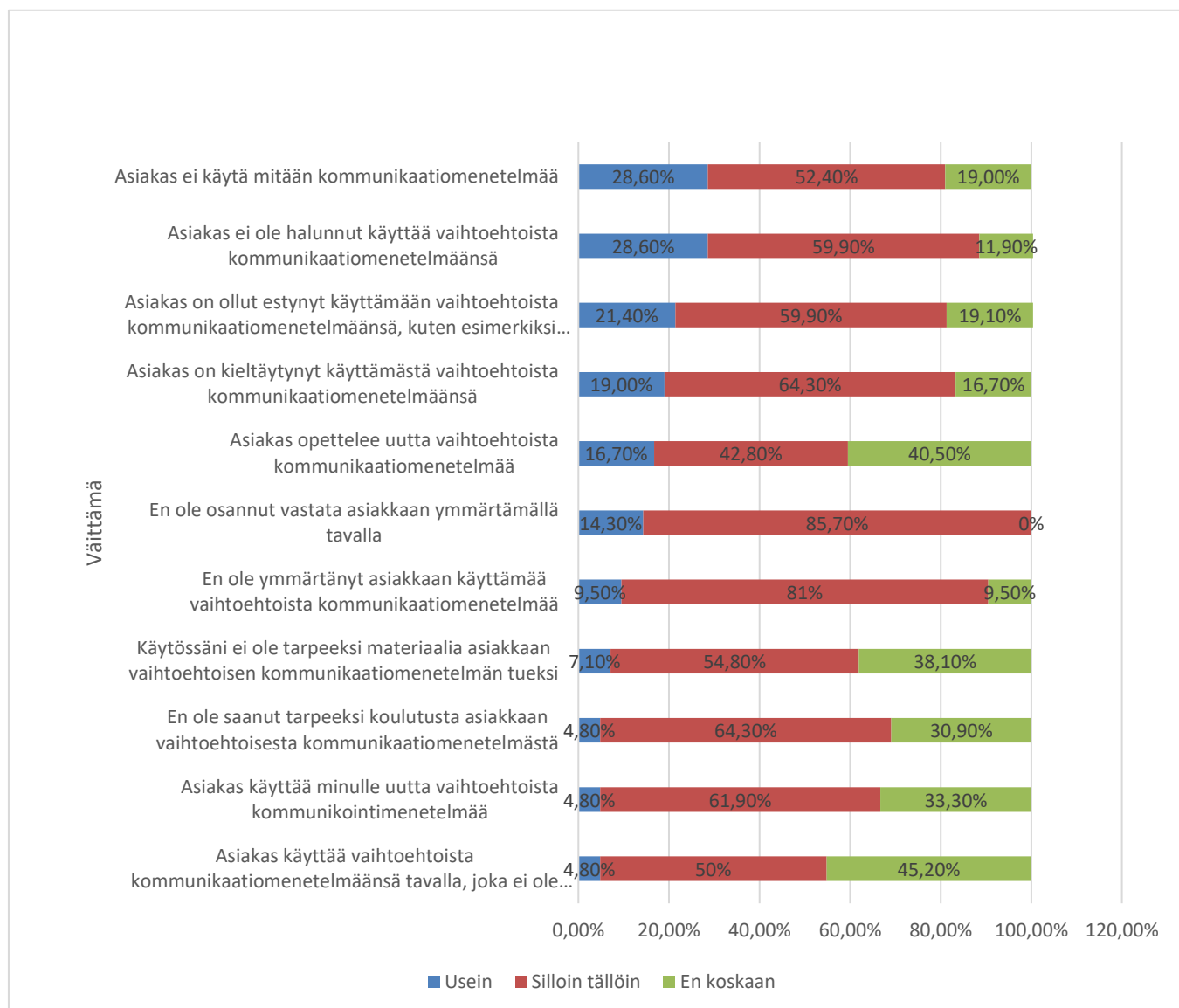
olevan tärkeä osa työtehtäviään. Suurin hajonta löytyy kysymyksestä, jossa kartoitettiin vastaajien kokemuksia siitä, saavatko he tarpeeksi tukea vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käytössä. 30 % vastaajista kertoi olevansa samaa mieltä, mutta osittain samaa tai eri mieltä oli 38 % ja 29 % vastaajista. Tästä nouseekin esille selvä kehityskohde.

Taulukko 2. Työntekijöiden arvokokemuksia kommunikaatiosta ja omasta työstä

	Samaa mieltä	Osittain sama mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Eri mieltä
Sain perehdytyksessä tietoa työpaikallani käytettävistä keinoista asiakkaiden kommunikaation tukemiseksi	28,6 %	35,7 %	11,9 %	16,7 %	7,1 %
Osa työpaikalla kohtaamistani vaaratilanteista olisi voitu ehkäistä tukemalla asiakkaan kommunikaatiota paremmin	38,1 %	30,9 %	16,7 %	4,8 %	9,5 %
Osaamalla vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä voinehkäistä vaaratilanteita työpaikallani	54,8 %	35,7 %	4,7 %	0,0 %	4,8 %
Olen tyytyväinen työsuhteeni aikana saamaani koulutukseen asiakkaiden kommunikaation tukemiseksi	19,0 %	42,9 %	21,4 %	14,3 %	2,4 %
Työpaikallani on tarpeeksi välineitä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävien tukemiseksi	26,2 %	57,1 %	4,8 %	7,1 %	4,8 %
Työpaikallani on tarpeeksi osaamista vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävien tukemiseksi	14,3 %	33,3 %	19,0 %	28,6 %	4,8 %
Tiedän, mitä kautta voin hakea tukea, jos tunnen kommunikaation tukemiseen liittyvän osaamiseni olevan puutteellista	45,2 %	40,5 %	7,1 %	4,8 %	2,4 %
Yksikköni uusien asiakkaiden kommunikointitapoihin tutustutaan tarpeeksi heti asiakkuuden alussa	26,2 %	47,6 %	9,5 %	14,3 %	2,4 %
Yksikössäni koulutaudutaan vastaamaan uusien asiakkaidenkommunikointitapoihin	21,4 %	33,3 %	26,2 %	14,3 %	4,8 %

Esihenkilöni kannustaa minua kehittämään kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojani	54,8 %	19,1 %	19,0 %	7,1 %	0,0 %
---	--------	--------	--------	-------	-------

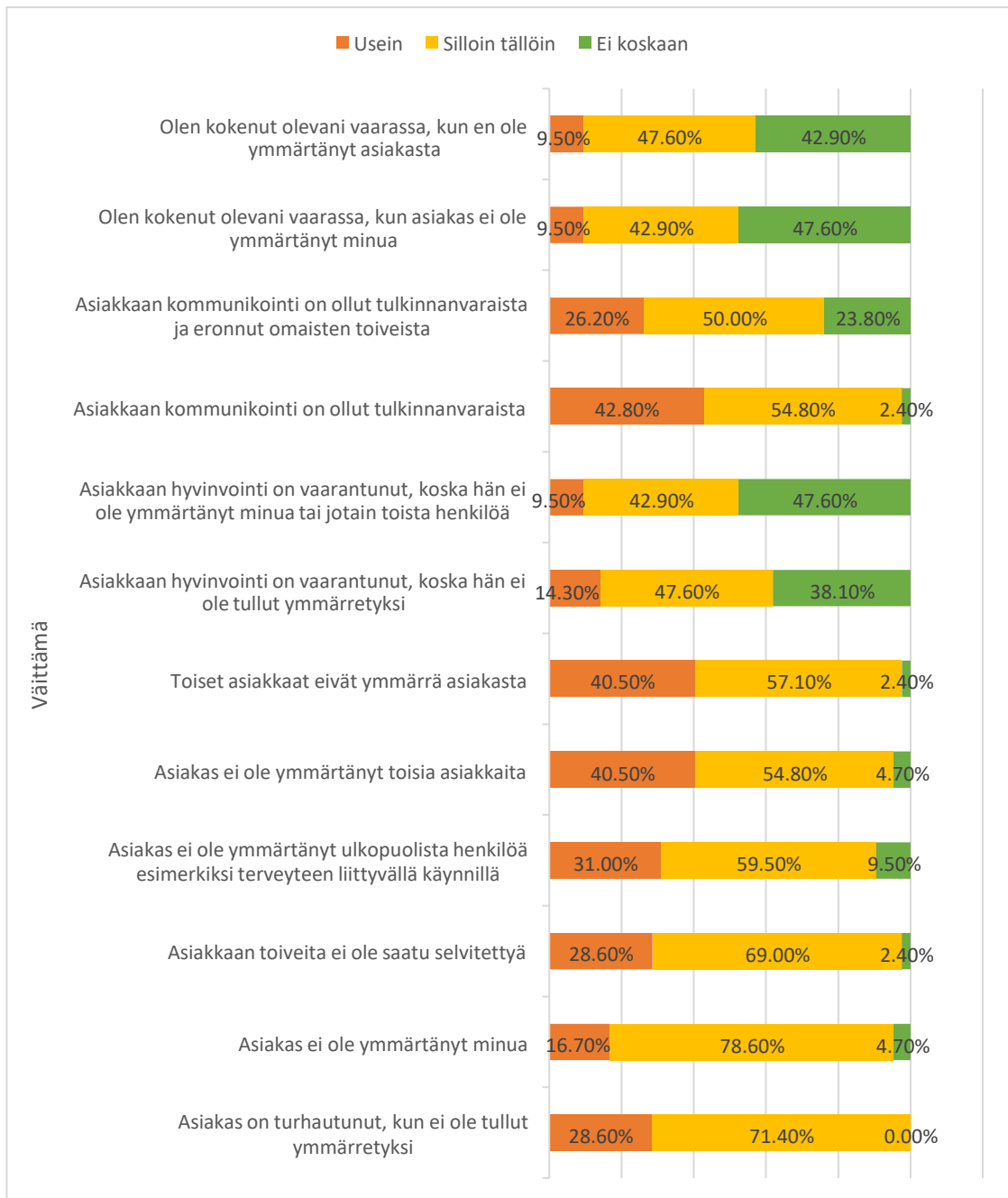
Yhdeksäs kysymys käsitteli työntekijöiden arvokysymyksiä kehitysvamma-alan työtä kohtaan. Tämän kyselyn tuloksista nousee esille, että parannettavaa koulutuksessa vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien tukemiseksi on sekä työssä, että perehdytyksessä. Vain 19 % vastaajista koki olevansa täysin tyytyväinen työsuhteen aikana saamaan koulutukseen kommunikaation tukemiseksi. 55 % on täysin samaa mieltä siitä, että vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä osaamalla voidaan ehkäistä vaaratilanteita. Samoin 55 % vastaajista koki, että esihenkilö kannustaa heitä kehittämään osaamistaan kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidoissa. 45 % vastaajista kertoi tietävänsä, mistä voi hakea apua kommunikaation tukemiseen, mikäli sitä tarvitsee.

Kuva 5. Työntekijöiden arvioita kommunikaatioon liittyvistä haastavista tilanteista

Kymmenes kysymys pyysi vastaajia tarkastelemaan erilaisia haastavia tilanteita, jotka ovat olleet yhteydessä kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyviin ongelmiin. Kymmenes kysymys toi esiin vaihtoehtoisin kommunikaatiomenetelmiin liittyviä ongelmia; 30% vastaajista kertoi, ettei asiakas käytä mitään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä tai ettei asiakas ole suostunut käyttämään hänellä käytössä olevaa vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää. Onkin tärkeää huomata, että kehitysvamma-alalla ei kaikesta tehdystä työstä huolimatta ole vielä mahdollisuuksia kommunikoida kaikkien asiakkaiden kanssa, vaikka tietoa ja halua löytyy. Asiakkaat voivat rajata kommunikointiaan tiettyihin henkilöihin ja jättää muut vuorovaikutuspyrkimyksiensä ulkopuolelle.

Suurimman yksittäisen vastausprosentin sai kohta, jossa kysyttiin, kuinka usein haastava tilanne on johtunut siitä, ettei työntekijä ole osannut vastata asiakkaan käyttämällä kommunikaatiotavalla. 86 % vastasi, että tällaisia tilanteita sattuu silloin tällöin. Toiseksi suurin yksittäinen vastausprosentti on kohdassa, jossa väittämänä oli, ettei työntekijä ole ymmärtänyt asiakasta. Nämä vastaukset näyttävät, että työntekijöillä on taitoa arvioida omia kehityskohtiaan ja ymmärrystä siitä, kuinka kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tuke-
malla voidaan ehkäistä haastavia tilanteita.

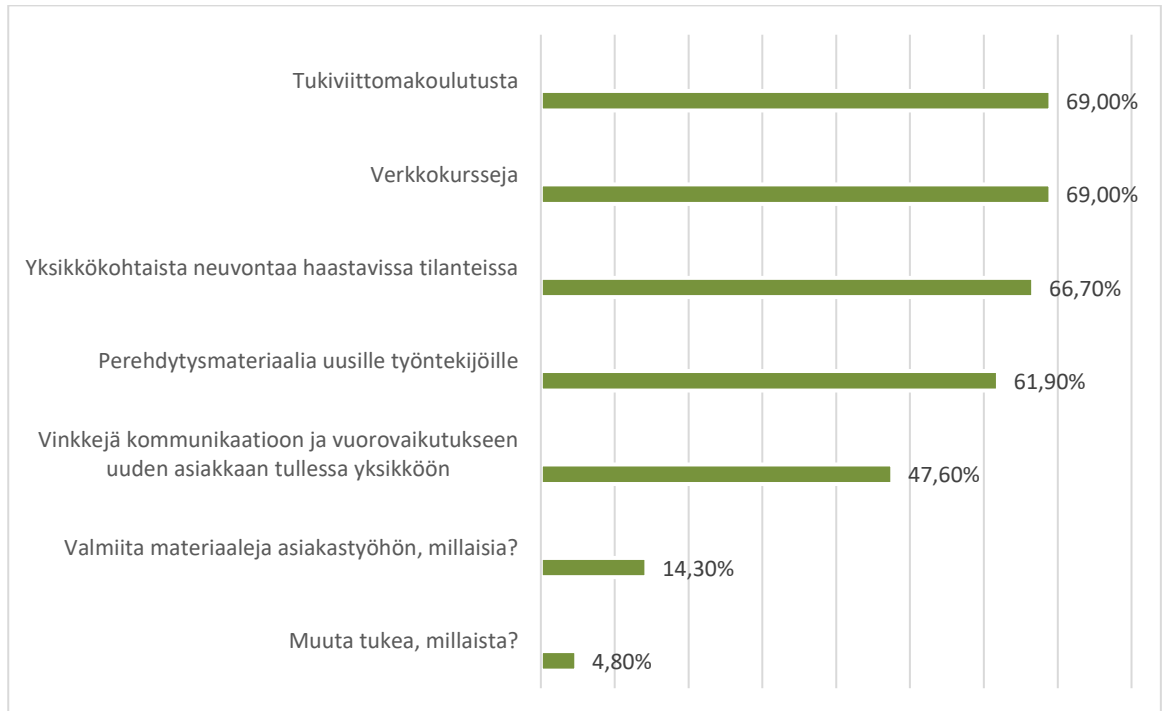
Kuva 6. työntekijöiden kokemuksia haastavien vuorovaikutus- ja kommunikaatio-tilanteidenseurauksista

Yhdestoista kysymys liittyi vahvasti edelliseen kysymykseen ja sen tarkoituksena oli selvittää, miten haastavat kommunikaatio- ja vuorovaikutustilanteet ovat purkautuneet kehitysvammaisissa asiakkaissa ja minkälaisia seurauksia haasteilla on ollut. 47 % vastaajista on kokenut olevansa silloin tällöin vaarassa, jos ei ole ymmärtänyt asiakasta. 79 % vastaajista on kokenut silloin tällöin, ettei asiakas ymmärrä heitä. Samoin 71 % vastaajista on kokenut, että asiakas on silloin tällöin turhautunut, jos ei ole tullut ymmärretyksi. 70 %

vastaajista kertoo, että silloin tällöin on tilanteita, joissa asiakkaan toiveita ei ole saatu selvitettyä. 48 % vastaajaa kertoo, ettei asiakkaan hyvinvointi ole kuitenkaan joutunut vaaraan, vaikka asiakas ei ole ymmärtänyt työntekijää tai jotain toista henkilöä.

Tämän kysymyksen vastauksia tarkkaillessa on selvää, että kommunikaation merkitys on tärkeä asiakkaan yksilöllisen elämän tukemiseksi. Kommunikaation haasteet voivat tuoda työhön vaaratilanteita tai vaaralliseksi koettuja tilanteita, vaikka asiakkaan hyvinvointi ei kommunikaatiohaasteiden takia välttämättä vaarannu. Vain 2,4 % on vastannut, ettei vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävän asiakkaan kommunikointi ole ollut koskaan tulkinanvaraiseksi koettua.

Kahdestoista kysymys kartoitti kaikessa yksinkertaisuudessaan sitä, kuinka moni vastaajista tietää, keneltä voi työyhteisössään kysyä apua vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa. Vastaajista $n=36$ eli 85,7 % vastasi tietävänsä, keneltä apua voi pyytää. Loput 14,3 % eli $n=6$ ei tiennyt, kuka työyhteisössä neuvoo kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa.

Kuva 7. Työntekijöiden toiveita Rinnekodin Vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimin toiminnalle

Viimeinen eli kolmastoista kysymys kartoitti vastaajien toiveita Rinnekodin Vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimin toiminnalle. Muuta tukea, millaista?-kohtaan tuli toive, että Vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimi antaisi koulutusta vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä yleisellä tasolla. Lisäksi toivottiin, että perustettaisiin matalan kynnyksen apu OneDriveen, jossa voisi kysyä matalalla kynnyksillä aiheeseen liittyviä askarruttavia kysymyksiä. Valmiita materiaaleja toivoi 6 vastaajaa. Toiveissa oli valmiita materiaaleja asiakastyöhön, kuvia ja laitteita, sosiaalisia tarinoita, GoTalk Now-ohjelmaan valmiita pohjia, sosiaalisia tarinoita ja ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä kuvallisiapohjia, sosiaalisia tarinoita elämän muutoskohtiin sekä erilaisia lomakkeita.

Kyselyssä tuotettua aineistoa tarkkailemalla huomataan, että yksiköissä kohdataan erilaisia haasteita kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Osa haasteista johtuu koulutustarpeesta, jonka kehitysvamma-alan ammattilaiset tunnistavat hyvin ja osaavat arvioida omia taitojaan. Yksi suuri selittävä tekijä sille, miksi vuorovaikutustilanteita koetaan haastavana, voi myös olla se, että suurin osa vastaajista koki asiakkaan vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmän tulkinnanvaraiseksi usein tai silloin tällöin. Haasteita vuoro

vaikutus- ja kommunikaatiotilanteisiin tuo myös osaamisen puute ja uuden asiakkaan muuton seurauksena tulevat joustavat perehdyttämistarpeet. Perehdyttäminen uusiin kommunikaatiomenetelmiin uuden asiakkaan muuttaessa nähtiin kehittämiskohteena.

7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyössä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Vilkan (2007, 90) mukaan tämä tarkoittaa, ettei tutkimus loukkaa tiedeyhteisöä, hyvää tieteellistä tapaa eikä tutkimuksen kohderyhmää. Suoria henkilötietoja ei tarvinnut kerätä tutkimusta varten ollenkaan, sillä tarkoituksena ei ollut tutkia yksittäisten työntekijöiden välisiä eroja vaan työntekijöiden toiveita ja ajatuksia isompana kokonaisuutena.

Yksi tämän opinnäytetyön haasteista oli, että vaikka tarkastellaan haastavia kommunikaation ja vuorovaikutuksen tilanteita kehitysvammautyössä tarkoituksena on korostaa tiedon keräämisen merkitystä tarjotun tuen kehittämisen välineenä. Ajatuksena siis on, että haastavia tilanteita tapahtuu enemmänkin tiedon ja tuen puutteen vuoksi, eikä esimerkiksi työntekijöiden osaamattomuuden tai kehitysvammaisten itsensä takia. Tämä oli huomioitu myös kyselylomakkeessa käytetyissä sanamuodoissa ja positiivisissa asetelmissa; esimerkiksi työntekijän osaamista tarkastelevat kysymykset on muotoiltu koulutusmyönteisesti, jolloin työntekijä kyselyä täyttäessään myöntää helpommin itselleen tarvitsevansa lisää koulutusta asiasta sen sijaan, että hän ajattelisi taitojensa olevan puutteelliset.

Tärkeitä tekijöitä opinnäytetyössä ovat validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti kertoo, kuinka tarkasti on mitattu sitä, mitä halutaan mitata. Reliabiliteetti eli luotettavuus taas tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksen tuloksiin ole vaikuttaneet erilaiset ulkoiset tekijät tai tutkija itse. Tutkimuksen pitäisi antaa samat tuloksettoistettuna, kuin mitä tutkija on saanut ensimmäisellä kerralla tutkimusta tehdessään. (Valli 2018, 157.) Tutkimuksen kyselylomakkeen kysymykset olisivat helposti käytettävissä uudelleen ja kyselytilanne vastaisi alkuperäistä kyselytilannetta, jos kyselyn jako tehtäisi samalla tavalla. En itse tapaa vastaajia, joten en myöskään itse vaikuta kyselytuloksiin. Toisaalta opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa tietoa työntekijöiltä, jotta sitä voidaan käyttää kehittämistoimintaan ja pitkällä tähtäimellä poistamaan

vuorovaikutukseen ja kommunikointiin liittyviä haasteita. Jos kysely toistettaisi vaikkapa kahden vuoden kuluttua, olisivat tuloksetkin toivottavasti kehittämistoiminnan takia muuttuneet.

Tutkimuksen uskottavuuden kannalta on tärkeää pitää prosessin esittäminen avoimena (Valli 2018, 71). Tutkimuksen uskottavuuden takia alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta tehtiinkin mahdollisimman tarkka ja sitä työstettiin kyselylomakkeen kanssa rinnakkain. Vallin (2018, 72) mukaan on tärkeää viedä tutkimuksen prosessi loppuun asti ja panostaa erityisesti hyvin viimeistelyyn raportointiin tutkimuksen tuloksista. Tähän kuuluu tuloksien esittäminen luotettavalla ja selkeällä tavalla.

Mahdollinen luotettavuuteen vaikuttava ongelma on sähköisen kyselylomakkeen käyttö, sillä siihen voi vastata useita kertoja ja tämä voi vääristää kyselytuloksia. Kyselylomakkeen jakelu tapahtui tavalla, joka antoi kaikille työntekijöille samanlaisen mahdollisuuden vastaamiseen. On kuitenkin mahdotonta tietää, millaisista yksiköistä vastaukset tulivat ja oliko jokin yksikkö tai asuminen tuen muoto ylliedustettuna. Tällöin voidaan kuitenkin ajatella, että he ehkä kokevat tuen tarpeen muita suurempana ja tukitiimiä kannattaakin rakentaa heidän tarpeitaan vastaavaksi.

8 YHTEENVETO

Opinnäytetyössä etsittiin vastauksia seuraaville tutkimuskysymyksille:

- Minkälaisia haasteita yksiköissä kohdataan vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa?
- Millaista tukea yksiköissä toivotaan tukitiimin tarjoavan?

Haasteiksi yksiköissä kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa nousi vaaralliset tai vaaralliseksi koetut tilanteet, jotka johtuivat kommunikaation ja vuorovaikutuksen haasteista. Lähes kaikki vastanneet olivat myös sitä mieltä, että vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävien asiakkaiden kommunikointi koetaan ainakin välillä tulkinnanvaraiseksi. Tämä tuo esiin selvän haasteen, sillä vastanneet näkivät kommunikaation olevan tärkeä tekijä asiakkaan yksilöllistä elämää tukeessa. Työntekijät toivovat myös saavansa lisää koulutusta vaihtoehtoisiin kommunikaatiomenetelmiin.

Toiveet tukitiimin toiminnalle ja heidän antamalleen tuelle ovat tutkimuksen perusteella vaihtelevia: toiveena oli sekä yleistä koulutusta vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä, valmiita materiaaleja, sosiaalisia tarinoita, erilaisia lomakkeita ja kuvapohjia. Toiveena oli myös enemmän yksikkö- ja tilan-kohtaisempaa tukea ja ajatus tämän toteuttamisesta helposti lähestyttävänä.

9 POHDINTA

Kyselyyn tuli vähiten vastauksia työntekijöiltä, jotka ovat työskennelleet kehitysvamma-alalla kaksi vuotta tai vähemmän. Syytä tähän voi etsiä esimerkiksi siitä, etteivät vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät tunnu vielä niin tutuilta, että osaamista niiden välillä pystyisi tarkasti arvioimaan. Useita vuosia alalla työskennelleet työntekijät taas omaavat enemmän ammatillista kokemusta, jonka avulla he pystyvät paremmin tarkastelemaan omia taitojaan ja toisaalta myös kehityskohtiaan. Olisi mielenkiintoista tutkia lisää työntekijöiden kokemuksia vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käytöstä ja vertailla esimerkiksi koulutuksen vaikutusta siihen, kuinka tärkeänä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä pidetään.

Aineistoa analysoidessa ei tullut yllätyksenä, että kehitysvamma-alan ammattilaiset kokevat vuorovaikutuksen ja kommunikaation teemat tärkeiksi ja niiden kehittämisen oleelliseksi osaksi työtehtäviään. Oli myös odotettavaa, että tärkeänä pidetyssä asiassa halutaan kehittyä. Kyselystä nousikin esiin, että työntekijät toivovat lisää tukea haastaviin vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteisiin.

Yksi tuloksista selkeästi näkyvillä oleva asia on “perinteisten” kommunikaatiokeinojen tuttuus ja hyväksi koettu osaaminen. “Perinteisillä” kommunikaatiomenetelmillä tarkoitetaan tässä tapauksessa pcs-kuvia, tukiviittomia ja kommunikaatiokansioita, jotka ovat jo vuosia olleet tuttuja kommunikaatiomenetelmiä kehitysvamma-alalla työskenteleville. Perinteisten kommunikaatiomenetelmien rinnalle on viimeisten vuosikymmenten aikana noussut myös tablettiavusteiset tietotekniikkaan perustuvat kommunikaatiomenetelmät, jotka tulevat varmasti tulevaisuudessa hallitsemaan entistä kasvavaa osaa kehitysvamma-alalla käytetyistä vaihtoehtoisista

kommunikaatiomenetelmistä.

Toinen tuloksista huomattavissa oleva asia on, että vaikka osaaminen yleisissä kehitysvamma-alalla käytettävissä kommunikaatiomenetelmissä koetaan kyselyyn vastanneiden keskuudessa hyväksi, toivotaan silti niihin lisää tukea. Tämä osoittaa halua syventää osaamista ja hyödyntää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä yhä laajemmin.

LÄHTEET

Diakonissalaitos. s.a. Meistä. WWW-sivusto. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/meista/> [viitattu 6.2.2021].

Alapuranen, L. 2009. Vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten ja työntekijöiden välinen vuorovaikutus. Työntekijöiden suhtautumistapojen ja työkäytäntöjen muuttuminen OIVA-hankkeen aikana. Helsingin yliopisto. Puhetieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/wp-content/uploads/sites/2/2018/07/liisa_alapuranen.pdf [viitattu 6.2.2021].

Huhtanen, K. (toim.) 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Karjalainen, A. & Wallenius-Penttilä, K. (toim.) 2020. Eri tavoin kommunikoiden kohtaaminen sosiaali- ja terveysalan työssä. Diakonia-Ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 10.2.2021].

Kaski, M., Manninen, A & Pihko, H. (toim.) 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Korpijaakko-Huuhka, A. & Launonen, K. 2015. Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 8. painos. Helsinki: Gaudemus.

Kupiainen, M. & Kilpi, M. 2014. Sosiaalisuus ruraa! Sosiaalisen kanssakäymisen opasvideo kehitysvammaisille. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201404234652> [viitattu 6.2.2021].

Leskelä, L. 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Helsinki: Leelaura Leskelä ja Kehitysvammaliitto ry.

Leskelä, L. & Lindholm, C. (toim.) 2012. Haavoittuva keskustelu. 1. painos. Espoo: Kehitysvammaliitto ry.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 10.2.2021].

Rinnekoti. s.a. WWW-sivusto. Saatavissa: <https://www.rinnekoti.fi/> [viitattu 6.2.2021].

Seppälä, H. 2020. Kehitysvammaisuus aikuisiällä. Jehkonen, H., Saunamäki, T. & Hokkanen, L. Kliininen neuropsykologia. Helsinki: Duodecim. E-kirja. Saatavissa: <https://www.duodecim.fi/> [viitattu 18.7.2022].

Tautiluokitus ICD-10. 2011. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja: 3. uudistettu painos. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80324/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 18.7.2022].

- Tikoteekki. s.a. Internet-sivusto. Saatavissa: <https://tikoteekkiverkosto.fi/> [viitattu 18.7.2022].
- Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 5. painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Vuoristo, S. 2015. Kehitysvammaisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukeminen. Oppaan laatiminen työelämän kumppanille. Lahden ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101866/Vuoristo_Sallamari.pdf?sequence=1 [viitattu 6.2.2021].
- Åberg, L. 2021. Äyllinen kehitysvammaisuus. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.9.2021. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556> [viitattu 18.7.2021].

Hyvä kehitysvamma-alan ammattilainen!

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä tietoa Rinnekodin työntekijöidenhaastaviksi kokemista vuorovaikutus- ja kommunikaatiotilanteista kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Samalla kerätään myös tietoa siitä, millaisia toiveita Rinnekodin työntekijöillä on vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukitiimin toiminnalle ja sen tarjoamalle tuelle.

Olen sosionomiopiskelija Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta ja kerääntällä kyselylomakkeella aineistoa opinnäytetyöhöni, joka kuuluu ammattikorkeakoulututkintooni. Opinnäytetyöni julkaistaan kesällä 2021 Theseuksessa ja esitetään päättöseminaarissa Kotkassa Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun kampuksella. Pyydän Sinua vastaamaan huolella jokaiseen monivalintakysymykseen ja tarvittaessa täydentämään vastaustasi kyselylomakkeen ohjeiden mukaan 30.4.2021 mennessä. Kyselyn täyttämiseen menee noin 15 minuuttia. On tärkeää, että vastaisit kysymyksiin. Vastauksesi auttaa ymmärtämään kehitysvamma-alaan liittyviä kommunikaation ja vuorovaikutuksen haasteita.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Yksittäisen henkilön vastauksia ei voida tunnistaa. Vastaamalla kyselyyn hyväksyt ymmärtäneesi kyselyssä kerätyn aineiston käyttötarkoituksen.

Kiitos vastauksestasi!

Lisätietoa kyselyn toteutuksesta antaa Janna Rannikko,

ojara034@edu.xamk.fi

Kysely kehitysvammaisten vuorovaikutuksen ja kommunikation tukemisen haasteista

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Sukupuoli *

- Nainen
- Mies
- Muu

2. Kuinka kauan olet työskennellyt kehitysvamma-alalla? *

- Alle vuoden
- 1–2 vuotta
- 3–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–15 vuotta
- Yli 16 vuotta

3. Mikä on tehtävänimikkeesi? *

- Ohjaaja
- Ohjaaja AMK
- Avustava ohjaaja
- Erityisohjaaja
- Sairaanhoitaja
- Hoitaja
- Jokin muu

4. Missä työskentelet? *

- Asumisen tuen palveluissa
- Työllistymisen ja osallisuuden palveluissa
- Lasten ja nuorten palveluissa

5. Valitse 1-3 yksikössäsi eniten käytössä olevaa vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää. *

- Tukiviittomat
- Pikapiirtäminen
- PCS-kuvat
- Kommunikaatiokansio
- GoTalk Now tai vastaava kommunikointiohjelma
- Blisskieli
- Kommunikointitaulu
- Puhelaite
- Jokin muu, mikä? _____

6. Kuinka hyväksi arvoit taitosi seuraavien vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käytössä? *

	Erittäin hyväksi	Hyväksi	Välttäväksi	Huonoksi
Tukiviittomat	☐	☐	☐	☐
Pikapiirtäminen	☐	☐	☐	☐
PCS-kuvat	☐	☐	☐	☐
Kommunikaatiokansio	☐	☐	☐	☐
Kommunikointitaulu	☐	☐	☐	☐
Blisskieli	☐	☐	☐	☐
GoTalk Now tai vastaava kommunikointiohjelma	☐	☐	☐	☐

7. Kuinka usein itse käytät työssäsi vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä? *

- Päivittäin
- Lähes päivittäin
- Harvoin
- En osaa sanoa

8. Valitse sopivin vaihtoehto. *

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Eri mieltä
Osaan kommunikoida asiakkaiden kanssa	☐	☐	☐	☐
Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen kehittäminen kuuluu työtehtäviini	☐	☐	☐	☐
Saan tukea kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen haasteisiin työyhteisöstäni	☐	☐	☐	☐
Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää, jotta itsemääräämisoikeus toteutuu	☐	☐	☐	☐
Saan tarpeeksi koulutusta vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä ja vuorovaikutuksen tukemisesta	☐	☐	☐	☐
Minulla on halu oppia uusia tapoja toimia vuorovaikutuksessa kehitysvammaisen asiakkaan kanssa	☐	☐	☐	☐

9. Valitse sopivin vaihtoehto. *

	Samaa mieltä	Osittain sama mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Eri mieltä
Sain perehdytyksessä tietoa työpaikallani käytettävistä keinoista asiakkaiden kommunikaation tukemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Osa työpaikalla kohtaamistani vaaratilanteista olisi voitu ehkäistä tukemalla asiakkaan kommunikaatiota paremmin	☐	☐	☐	☐	☐
Osaamalla vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä voin ehkäistä vaaratilanteita työpaikallani	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tyytyväinen työsuhteeni aikana saamaani koulutukseen asiakkaiden kommunikaation tukemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Työpaikallani on tarpeeksi välineitä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävien tukemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Työpaikallani on tarpeeksi osaamista vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävien tukemiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän, mitä kautta voin hakea tukea, jos tunnen kommunikaation tukemiseen liittyvän osaamiseni olevan puutteellista	☐	☐	☐	☐	☐
Yksikköni uusien asiakkaiden kommunikointitapoihin tutustutaan tarpeeksi heti asiakkuuden alussa	☐	☐	☐	☐	☐
Yksikössäni koulutaudutaan vastaamaan uusien asiakkaiden kommunikointitapoihin	☐	☐	☐	☐	☐
Esihenkilöni kannustaa minua kehittämään kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojani	☐	☐	☐	☐	☐

10. Kuinka usein olet kohdannut seuraavanlaisia kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyviä haasteita työssäsi? *

	Usein	Silloin tällöin	En koskaan
En ole ymmärtänyt asiakkaan käyttämää vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää	☐	☐	☐
En ole osannut vastata asiakkaan ymmärtämällä tavalla	☐	☐	☐
Asiakas on ollut estynyt käyttämään vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmäänsä, kuten esimerkiksi kommunikaatio-ohjelmaa tai kommunikaatiokansiota	☐	☐	☐
Asiakas käyttää vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmäänsä tavalla, joka ei ole minulle tuttu	☐	☐	☐
Asiakas ei ole halunnut käyttää vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmäänsä	☐	☐	☐
Asiakas opettelee uutta vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmää	☐	☐	☐
Asiakas on kieltäytynyt käyttämästä vaihtoehtoista kommunikaatiomenetelmäänsä	☐	☐	☐
Asiakas käyttää minulle uutta vaihtoehtoista kommunikointimenetelmää	☐	☐	☐
En ole saanut tarpeeksi koulutusta asiakkaan vaihtoehtoisesta kommunikaatiomenetelmästä	☐	☐	☐
Käytössäni ei ole tarpeeksi materiaalia asiakkaan vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmän tueksi	☐	☐	☐
Asiakas ei käytä mitään kommunikaatiomenetelmää	☐	☐	☐

11. Kuinka usein kommunikation ja vuorovaikutuksen haasteet ovat johtaneet seuraavanlaisiin tilanteisiin? *

	Usein	Silloin tällöin	Ei koskaan
Asiakas on turhautunut, kun ei ole tullut ymmärretyksi	☐	☐	☐
Asiakas ei ole ymmärtänyt minua	☐	☐	☐
Asiakkaan toiveita ei ole saatu selvitettyä	☐	☐	☐
Asiakas ei ole ymmärtänyt ulkopuolista henkilöä esimerkiksi terveyteen liittyvällä käynnillä	☐	☐	☐
Asiakas ei ole ymmärtänyt toisia asiakkaita	☐	☐	☐
Toiset asiakkaat eivät ymmärrä asiakasta	☐	☐	☐
Asiakkaan hyvinvointi on vaarantunut, koska hän ei ole tullut ymmärretyksi	☐	☐	☐
Asiakkaan hyvinvointi on vaarantunut, koska hän ei ole ymmärtänyt minua tai jotain toista henkilöä	☐	☐	☐
Asiakkaan kommunikointi on ollut tulkinnanvaraista	☐	☐	☐
Asiakkaan kommunikointi on ollut tulkinnanvaraista ja eronnut omaisten toiveista	☐	☐	☐
Olen kokenut olevani vaarassa, kun asiakas ei ole ymmärtänyt minua	☐	☐	☐
Olen kokenut olevani vaarassa, kun en ole ymmärtänyt asiakasta	☐	☐	☐

12. Tiedätkö, keneltä voit työyhteisössäsi kysyä neuvoa kommunikatioon ja vuorovaikutukseen liittyvissä ongelmissa? *

Tiedän

En tiedä

13. Rinnekodin uusi Vuorovaikutuksen ja kommunikation tukitiimi aloittaa toimintansa 2021. Valitse, millaista tukea toivot tukitiimin tarjoavan. *

- Tukiviittomakoulutusta
- Yksikkökohtaista neuvontaa haastavissa tilanteissa _____
- Valmiita materiaaleja asiakastyöhön, millaisia?
- Vinkkejä kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen uuden asiakkaan tullessa yksikköön
- Perehdytysmateriaalia uusille työntekijöille
- Verkkokursseja _____
- Muuta tukea, millaista?